
Een gelukkige gemeenschap van ontdekkers

Hans Alma

DIn het dagblad *Trouw* van 4 december 2015 voerde Boris van der Ham, voorzitter van het Humanistisch Verbond, een pleidooi voor geestelijke verzorging in de ouderenzorg. Zijn stelling is dat levensvragen een grote invloed hebben op het welbevinden van mensen en vanzelfsprekende aandacht moeten krijgen naast medische zorg. Hij verbindt levensvragen met een levensbeschouwelijk perspectief, dat op verschillende manieren kan worden ingevuld. Hoe dan ook gaat het niet om nauw omschreven 'antwoorden', maar vooral om aandacht voor iemands gedachten, om luisteren en praten op basis van een vertrouwensband.

Op 7 december 2015 werd bekend dat de 86-jarige dirigent Nikolaus Harnoncourt afscheid neemt omdat zijn krachten afnemen. Dit bericht heeft uiteraard niets te maken met het pleidooi van Boris van der Ham. En toch wil ik hier een bruggetje slaan. In zijn handgeschreven afscheidsbrief refereert Harnoncourt aan de diepe relatie die hij heeft opgebouwd met zijn publiek; hij spreekt van een gelukkige gemeenschap van ontdekkers. Hij deed dit met een muziekpraktijk die vernieuwend was, juist omdat ze naar de bronnen zocht van muziek van o.a. Bach en Monteverdi, die bedekt waren geraakt onder latere interpretaties en uitvoeringsconventies. Hij voerde die muziek uit met historisch verantwoorde instrumenten, maar gaandeweg won zijn aanpak ook terrein onder moderne orkesten. Van een ondergrondse beweging werd de authentieke muziekpraktijk een nieuwe maatstaf.

Het lijkt aanmatigend om de praktijk van geestelijke verzorging te vergelijken met de muziek van Harnoncourt. En toch: heeft het aandachtig luisteren van de geestelijk verzorger niet enige gelijkenis met het geduldig zoeken naar bronnen onder lagen van ingeslepen interpretaties en uitvoeringswijzen? Kunnen we het werken aan een vertrouwensband niet heel mooi begrijpen in termen van een diepe relatie die gekenmerkt wordt door ontdekking? De levensbeschouwelijke competentie van de geestelijk verzorger heeft inderdaad minder te maken met nauw omschreven antwoorden dan met gezamenlijk ontdekken.

Misschien mogen we enige hoop putten uit het feit dat de benadering van Harnoncourt moest opboksen tegen een sterk gevestigde muziekpraktijk, en daar uiteindelijk een belangrijke stem in kreeg. Ik zie een overeenkomst met waar Boris van der Ham voor pleit. Hoe belangrijk en vernuftig medische zorg ook is, we krijgen steeds meer oog voor beperkingen en tekortkomingen, juist ook als het om de zorg voor ouderen gaat. Medische zorg behoeft aanvulling met andere 'speelwijzen', die bronnen van welbevinden en menselijke waardigheid aanboren die niet altijd binnen het terrein van het medisch circuit vallen. En wie weet vindt de medische zorg, met haar moderne instrumenten, wel nieuwe inspiratie in de uitvoeringspraktijk van geestelijk verzorgers. Dat vraagt overtuigingkracht en uithoudingsvermogen. Laten we ook daarin leren van Harnoncourt, die zich op 86-jarige leeftijd tot een gelukkige gemeenschap van ontdekkers rekent.

Hans Alma, hoogleraar Universiteit van Humanistiek